

ÇANKIRI'NIN
MÂNEVÎ
MİMARLARI

ÇANKIRI'DA NAKŞİBENDİLİĞİN TARİHİ

The History of Naqshbandi in Cankiri

İbrahim AKYOL¹

Özet

Nakşibendilik, Osmanlı devletinde siyasî ve sosyal alanda etkili olmuş tasavvufî ekoldür. Bu tarikatın Anadolu'daki faaliyetleri, hem tasavvuf tarihi hem de sosyo-kültürel tarih açısından önem arz etmektedir.

Çankırı'da Nakşibendiliğin tarihi 19. yüzyılda başlamış olup İmam-ı Rabbani'nin kolundan gelen Müceddidiye ile Mevlânâ Hâlid-i Bağdadi'nin kolundan gelen Halidiyye olarak gelişir. Ayrıca Ahmet Ziyâeddin Gümüşhanevî de bir halife göndermiştir.

Anahtar Kelimeler: Nakşibendilik, Halidiyye, Müceddidiyye, Çankırı

Abstract

Naqshbandi is a Sufi school which had influence in the political and social areas in Ottoman Empire. The activities of this sect are important in terms of Sufi history and socio-cultural history.

The history of Naqshbandi has started in Cankiri in 19th century. Later it was developed from the Muceddidiye coming from the branch of Imam-i Rabbani and Halidiyye coming from the branch from Mevlana Halid-i Bagdadi. Moreover, Ahmet Ziyaeddin Gumushanevi also sent a khalifa.

Key Words: Naqshbandi, Halidiyye, Müceddidiyye, Cankiri

Giriş

Osmanlı Devletindeki yaygın tarikatlardan biri olan Nakşibendilik, siyasî ve sosyal alanda etkili olmuş bir tasavvufî ekoldür. Tarikatın payitahttaki siyasî ve sosyal etkinlikleri, araştırma kaynaklarının zenginliğinin de etkisiyle ayrıntılı bir şekilde ortaya konulabilmekte iken Nakşibendiliğin siyasî alanda payitaht kadar olmasa da sosyal ve kültürel alanda taşradaki faaliyetleri, hem tasavvuf tarihi hem de sosyo-kültürel tarih açısından ortaya konulmalıdır.

Bu düşünceden hareketle Çankırı'da Nakşibendiliğin tarihini ve temsilcilerini konu edinilen bu çalışmada Nakşibendiliğin genel tarihi yanı sıra, Çankırı'da tespit edilebilenlere ve onların faaliyetlerine değinilmiştir. Çalışmada, dönemin basın-yayın

1 Yrd. Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümü öğretim üyesi, e-posta: iakyol18@karatekin.edu.tr

organlarından, özellikle Ahmet Talat Onay'ın "Çankırı Şairleri" (Onay, I-II: 1930) adlı eserinden, makalede ismi geçen bazı zatların nesillerinden günümüze ulaşanların aktardığı şifâhî bilgilerden ve günümüzdeki araştırmalardan yararlanılmıştır. Müellif sûfilerle ilgili nisbeten zengin malumata sahip olurken kaynakların sınırlı olması dolayısıyla bazı zatlarla ilgili bilgileri ayrıntılı aktarılamamıştır. Tasavvuf Tarihi ve Nakşibendilik üzerine yapılan araştırmalara katkıda bulunmayı amaçlanan bu çalışmanın benzerlerinin diğer şehirler için de yapılması, Tasavvuf Tarihi için olduğu kadar şehirlerin dinî, sosyal ve kültürel dokusundaki tasavvufî yapıyı gözler önüne serme açısından da önem arz etmektedir.²

Nakşibendiliğin Tarihi Süreci

Abdulhâlık Gücdvânî'den Bahâeddin Nakşibend'e kadar, Hâcegân olarak isimlendirilen tarikat, Bahâeddin Nakşibend (ö. 791/1389)'e kadarki süreçte Harezme'ye kadar yayılmıştır. Bahâeddin Nakşibend'le birlikte merkezi Buhara'da olmak üzere Maverâünnehir ve Horasan bölgelerine kadar genişletilmiş, zamanla bütün Orta Asya'da müntesipleri en kalabalık tarikat haline gelmiştir. Nakşibendilik, hem elit zümreye hem de halka hitap etmesi bakımından ikili bir karaktere sahiptir. Ehl-i sünnet akidesine sıkı sıkıya bağlı olduğu için halkın, hilafet hususunda icma'ı desteklediği için Sünnî hükümdarların ilgisini ve yardımını görmüştür.

Nakşibendiyye'de tasavvufî eğitimin ilkeleri, kelimât-ı kudsiyye olarak kabul edilen on bir ilke ile özetlenmiştir. Bu ilkeler ise şunlardır: 1. Hûş derdem, (her nefes alışverişinde bilinçli olmak) 2. Nazar ber-kadem, (yürürken öne bakmak) 3. Sefer der-vatan, (kötü huylardan iyi huylara doğru yolculuk) 4. Halvet der-encümen, (toplum içinde yalnız, halk içinde Hak ile olmak) 5. Yâd-kerd, (Allah'ı zikretmek) 6. Bâzgeşt, (nefesi tutarak icra edilen kelime-i tevhid zikrinde nefesi salarken, "İlâhî ente maksûdî ve rızâke matlûbî" demek) 7. Nigâh-dâşt, (kalbi dünyevî düşüncelerden korumak) 8. Yâd-dâşt, (Allah'ı daima hatırlamak) 9. Vukûf-i zamânî, (içinde bulunulan halin bilincinde olmak) 10. Vukûf-i adedî, (zikri belli sayıya riayet ederek icra etmek) 11. Vukûf-i kalbî, (zikir esnasında kalbe teveccüh edip zikrin manasının bilincinde olmak) (Tosun, 2012:334-338).

Ancak bu esaslar prensip olarak sadece Nakşibendiliğin ayırt edici karakteristiği şeklinde algılanamaz. Zira hemen her tasavvufî tarikatın geleneğinde bu hedefler yer almıştır. Uygulamada diğer tarikatlardan ayrılan yönleri ise zikir şekli ve müşşidin sahip olduğu önemli roldür.

Teşekkül dönemi ve sonrasında Orta Asya'da geniş ölçüde faaliyet gösteren tarikat temsilcilerinin siyasî konjonktür gereği bu dönemde Osmanlı Devleti'yle ilişkilerinin asgari düzeyde olduğu söylenebilir. Osmanlı sultanlarının Nakşilik'le ilişkisinin, tarikatın düşünce yapısıyla sınırlı olduğu görülmektedir. Fatih Sultan Mehmet, devrinin aktüel tasavvufî meseleleriyle ilgilenmiş, vahdet-i vücudla ilgili ilmî toplantı-

2 Örnek çalışma için bkz. Ahmet Cahit Haksever, Çorum'da Nakşibendiliğin Tarihi Süreci ve Temsilcileri, Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2008/1, C. 7, sayı: 13, s. 61-82.

lar yapmıştır. Fatih, Abdurrahman Câmî (ö. 897/1492)'yi görüşmek üzere çağırmış ancak o, Hüseyin-i Baykara'yı rencide etmemek için vahdet-i vücudla ilgili yazmış olduğu *Risale fi'l-vüçûd* isimli eserini Sultan Mehmet'e göndermekle yetinmiştir. İlerleyen dönemlerde Timurlular'ın zayıflaması ve Osmanlılar'ın güçlenmesine paralel olarak Nakşibendî temsilcileri, özellikle Abdullah-ı İlahî ile birlikte Osmanlı'da nüfuz sahibi olmaya başlamışlardır. XIX. asra gelindiğinde Nakşibendilik, Osmanlı'da en yaygın tarikat haline gelmiştir. Yeniçeriliğin ilgası sonrası gelişmeler, Bektaşî dergahlarının kapatılması, bu dergahlara sünî gelenekten gelen Nakşibendî şeyhlerinin atanması, devlet yöneticileriyle Nakşibendî temsilcilerini daha da yakınlaştırmış, yönetim düzeyinde de etkili olunmuştur. Timurlular'da olduğu gibi Osmanlılar'da da Nakşibendiliğin yönetim tarafından desteklenmesinde ve bu denli yaygınlaşmasında Ehl-i Sünnet'e sıkı bağlılık önemli bir faktördür. Osmanlı Devleti'yle ilişkileri açısından düşünüldüğünde tarikatın en önemli temsilcileri Ubeydullah Ahrâr'ın halifelerinden Abdullah-ı İlahî (ö. 896/1490-1) ve Ahmed-i Buharî (ö. 922/1516)'dir. Bu iki zat vasıtasıyla İstanbul, Bursa, Rumeli ve Doğu Anadolu'da birçok tekke kurulmuştur. (Akyol, 2012a:133-192)

Çankırı'daki Nakşî temsilcilerinin ise bu tarihlerden çok sonraları faaliyette bulunduğu hatta şimdiki bilgilere göre 19. asrın 2. yarısından itibaren Çankırı'da etkili oldukları anlaşılmaktadır. Bu çalışmada, Çankırı'daki Nakşîliği İmam-ı Rabbanî'nin kolundan gelen Müceddidiye ile Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî'nin kolundan gelen Haliyye olarak iki ayrı grupta incelenmiştir.

A) MÜCEDDİDİYYE KOLU

1.Şeyh Abdulvahid Efendi

Afganistan kökenli olduğu için Afganî, bir müddet ikamet edip evlendiği Yozgat'tan Çankırı'ya geldiği için Yozgat Şeyhi denilen nakşibendî şeyhi Abdulvahid Efendi, Çankırı'da Nakşibendiliği ilk neşreden müşid-i kâmil olarak bilinmektedir. Ayrıca Çerkeşli Mehmed Efendi'nin ilk şeyhidir.

Aslen Afganistan'ın Kâbil şehrinden olup Hoca Muhammed Hanın oğludur. Asil bir ailedendir. Memleketinde gördüğü baskı üzerine Anadolu'ya gelmiş, bir müddet Yozgat'ta ikamet ettikten sonra Çankırı'ya gelerek buraya yerleşmiştir. Çankırı'da vefat etmiş olup kabri Sarıbaba mezarlığındadır. Âlim, âbid, müttekî ve keramet sahibi bir zât olduğu bilinmektedir. (Onay,1930:348) Şeyh Abdulvahid Efendi, Nakşibendî tarikatının Müceddidiye kolundandır. Tarikat silsilesi iki ayrı şekilde şöyle tespit edilmiştir: 1. İmâm-ı Rabbânî Hâce Ahmed el-Fârûkî(ö.1625) 2.Eş-şeyh S.Ahmed el-Benevrî 3. Şeyh Sa'dî-i Lâhûrî 4. Şeyh Abdu'l-gafûr Peşâverî 5. Eş-şeyh Sufi Cemil Bey Peşaveri 6. Eş-şeyh Halife Muhammed Ali 7. Eş-şeyh Mir Muhammed Ali 8. Eş-şeyh Abdurrahim 9. Eş-şeyh Muhammed Azim 10. Eş-şeyh Abdussettar Peşaveri 11. Eş-şeyh Abdulvahid Afgani. Bir diğer tarikat silsilesi şöyledir: 1. İmâm-ı

Rabbânî Hâce Ahmed el-Fârûkî (ö.1625) 2. Şeyh Muhammed Seyfüddin 3. Seyyid Nur Muhammed Bedevâni 4. Şeyh Habibullah Can-ı Canan 5. Şeyh Abdullah Dehlevî 6. Şeyh Muhammed Cân-ı Mekkî 7. Şeyh Abdulvahid Afgani. (Duran, 2017) Elimizde bulunan bir silsilenâmede Şeyh Abdulvahid Efendi'nin silsilesi İmam-ı Rabbani'ye şöyle ulaşmaktadır: 1. İmam-ı Rabbânî 2. Şeyh Seyfeddin 3. Seyyid Nûri Hak 4. Habibullah Cân-ı Cânan 5. Şemsi'd-duhâ Dehlevî 6. Hazret-i Bîcân 7. Abdu's-settâr Mekkî 8. Şeyh Abdulvâhid Efendi.

Vefat tarihi, mezar taşındaki kitabeden 1300/1882 olarak tespit edilmiştir.

2. Hacı Kavukçuzade Hâfız Ahmet Hamdi (Vahyî)

Şeyh Abdulvahid Efendi'nin yerine geçen halifesi, Hacı Kavukçuzâde Hâfız Ahmet Efendi'dir. Vahyî mahlasıyla şiirler de yazan Ahmet Efendi, hıfzını Hacı Kütük Hoca'dan tamamlamış, medrese tahsili görmüş ve 1279/1863'de intisâb ettiği Abdulvahid Efendi'den tasavvuf eğitimi almıştır. Ahmet Talat, onun için "hoş sohbet, vefâkâr, hayırhâh olmakla beraber âlim, zâhid, müttakî, keramet sahibi bir ârif kişi" diye bahseder. (Onay,1930:344) Silsilenâmede ise onun için "Gıbta-fermâ-yı ser-â-pâ bahr-ı hikmet Şeyh Hacı Kavukçu" (Baştan ayağa gıbta edilen hikmet denizi Şeyh Hacı Kavukçu) denilmektedir.

Abdulvahid Efendi 1882'de vefat edince yerine Ahmet Vahyî geçmiştir. Ahmet Efendi, Şeyhinin dul kalan eşiyle evlenmiş, irşad faaliyetlerine devam etmiştir. Cami-i Kebîr'in uzun yıllar mütevelliliğini yürütmüştür. 1308/1892-93 yılında vefat etmiş, yerine halifelerinden Kastamonulu Muhammed Evliya Efendi geçmiştir.

Şeyh Hacı Kavukçu Efendi, Vahyî mahlasıyla şiirler de yazmıştır. Ahmet Talat, onun şiirleri için o kadar da mükemmel olmadığını ancak dervişâne ve mutasavvıfâne olduğunu, şiirlerini Hz. Peygamber'den şefaât dilemek ve irşad maksadıyla yazdığını söylemektedir. (Onay, 1930:344-345) Bir na't-ı nebevîsi şöyledir:

Çile-i derdin çekilmez bir iş imiş Ahmedâ
Hiç tahammül eylemez bu gönlümüz vâ-hasretâ

Yok ki vüs'at eylese sür'at gönül vuslatına
Dilde hicrân aşk-ı sûzân yanmada âh pür-safâ

Cân u başdan bu yüregim odları eyler taleb
Vaz' edüb pervâne emsâl ser-vücûd eyler cüdâ

Sen de ol hüsn-i hayâli seyrederken bî-'ukul
Ver bana ol hüsn-i pâkinden hayât ile hayâ

Tâ ki olsun bu vücûdum bahr-ı 'aşkın katresi
Gün-be-gün sevdâlara sal sen beni yâ Mustafâ

Yâ Resûlallah deyû şâm u seher kılsam figân
Dîdeme kuhleysem hâk-i kudûmün Vahiyâ

3. Şeyh Abdullah Zahit Efendi

Abdulvahid Efendi'nin oğlu olup 1294/1878 yılında Çankırı'da doğmuştur. Önceleri Çankırlı Hacı Evliya Efendi'den medrese dersleri görmüş, daha sonra Kastamonu Nu'mâniye Medresesinde Müderris Kırkbeşzâde'de medrese eğitimini tamamlayarak 1322/1906'da icazet almıştır. Tasavvufî eğitimini Kastamonulu Muhammed Evliya Efendi'den tamamlamış, Ondan hilâfet alarak Kastamonu Ferhat Paşa Dergâhında şeyh olmuştur. Ticaretle meşgul olmuştur.³ Silsilenâmede Şeyh Abdullah Zâhid için şu ifadeler kullanılmaktadır: “Şeyhunâ ve imâmünâ Hacı Abdullah/mürşidimizdir sûfi hâce bî-iştibâh”

Ahmet Talat, Abdullah Zahid'in şiire 16 yaşında iken başladığını, tasavvufî mahiyette hece ve âruzla yazılmış şiirleri olduğunu söylemektedir. (Onay,1930:349)

4. Eldivan-Hisarcıkkayılı Şeyh Abdulkadir Efendi

Eldivan-Hisarcıkkayı köyünden olan Şeyh Abdulkadir Efendi, köyünde ve civar beldelerde Kadir Şih olarak bilinir. Şeyh Abdulkadir Efendi, 1276/ 1860 yılında köyünde dünyaya gelmiştir. Babası Seyitgiller sülalesinden Ahmet Efendi, annesi ise Hatice Hanım, nüfus kayıtlarındaki ismi Fatma Hanımdır.

Sözlü rivayetler, Şeyh Abdulkadir Efendi'nin Çankırı'daki medreselerde ilim tahsil ettiği bildirmektedir. Ancak bu medreselerin hangileri olduğu konusunda şu an net bir bilgi yoktur. Diğer yandan 19. yüzyıl sonlarında Çankırı'da medreselerin büyük bir yekûn teşkil ettiği ve tasavvufî dergâhların da faaliyette olduğu tarihi kayıtlarda yazılıdır. Şeyh Abdulkadir Efendi'nin bunlarından hangisinde eğitim gördüğü –şimdilik kaydıyla-bilinmemektedir.

Nüfus kayıtlarına göre, Şeyh Abdulkadir Efendi, 3 defa evlenmiş ve toplam 7 çocuğu olmuştur. Bu aile soyadı kanunundan sonra “Karakaya” soyadını almıştır. Şeyh Abdulkadir Efendi 1931 yılında vefat etmiş ve köyüne defnedilmiştir. Mezarı 1996 yılında türbe haline getirilip üstü kapatılmıştır.

Hisarcıkkayılı şeyh Abdulkadir Efendi'nin Nakşibendi-Müceddidiyenin önde gelen mürşid-i kamillerinden olup kendisinin icazetli bir şeyh olduğu anlaşıl-makta olup elimizdeki silsilenâmede onun tasavvufî silsilesi şöyle anlatılmaktadır.

“Şeyhunâ ve imâmünâ Hacı Abdullah
Mürşidimizdir sûfi hâce bî-iştibâh

Kadir şeyhle Hacı Osman ‘uşşâka oldu rehnümâ
Yâveri Şeyh Mustafa Ali Ra'nâ”

Bu ifadelerden anlaşıldığına göre Şeyh Abdulkadir Efendi'nin şeyhi Hacı Abdullah Zahid Efendi olup ondan ders ve inabe aldığı kesinlik kazanmaktadır.

3 Çankırı nüfus müdürlüğü kayıtlarında Abdulvahit oğlu Abdullah Zahit isminde bir kayıt bulunmakta olup bu kişi soyadı kanunundan sonra Erihan soyadını almış, 1954 yılında vefat etmiş görülmektedir.

Hisarcık kayılı Şeyh Abdulkadir Efendi ile ilgili birçok menkıbe hâlâ anlatılmaktadır. Onun aile efradını, talebelerini, misafirlerini, ziyaretçilerini manevi olarak görüp kollaması, onunla ilgili menkıbelerin ortak özelliği olarak dikkat çekmektedir.

Şeyh Abdulkadir Efendi (Kadir Şih) yaşadığı dönemde insanlarımızı aydınlatmış, onları manevi yönden eğitmiş, irşad vazifesini yerine getirmiştir. İnsanlarımızın, güvendiği ve manevi otoritesine saygı duyduğu bir kişi olduğu için bu özellikleriyle yaşadığı dönemlerde huzur ve sükunun kaynağı olmuş, toplumsal dert ve problemlerin çözümü için uğraşmıştır.

Hisarcık kayılı Şeyh Abdulkadir Efendi ile ilgili bilgiler –maalesef-sınırlıdır. Onun yazılı bir eseri olup olmadığı konusunda herhangi bir bilgiye ulaşmak mümkün olmamıştır.

5. Eldivan Hisarcık kayılı Şeyh Osman Efendi

Hisarcık kayılı Şeyh Abdulkadir Efendi'den sonra yerine halifesi Osman Efendi geçmiştir. Osman Efendi'nin soyadı nüfus kayıtlarına ilkönce Uzgören olarak geçmiş, bugün ise o sülale Demiralay soyadını kullanmaktadır. Eldivan ve yöresinde Osman Şih olarak bilinmektedir.

Babasının adı Osman annesinin ise Emine'dir. 01.07.1891'de köyünde doğmuş ve yine 20.06.1957'de vefat etmiş olup köyüne defnedilmiştir. İlk mektep şehadetnamesi mevcuttur. Tasavvufi eğitimini Şeyh Abdulkadir Efendiden aldığı anlaşılmaktadır. Şabanözü, Eldivan, Kalecik civarında etkili olduğu bilinmektedir. Halk arasında menkıbeleri hâlâ anlatılmaktadır.

6. Çankırlı Göncü Ali Efendi (Ali Tosunkaya)

Baba adı Mehmet, anne adı Zeliha olup 1310/1894 tarihinde Çankırı'da doğmuş, 05.12.1979'da vefat etmiştir. Çankırı'da esnaflık yaptığı, Hisarcık kayılı Şeyh Osman Efendi'den sonra bu manevi görevi üstlendiği bilinmektedir. Tahsili hakkında herhangi bir bilgi elde edilememiştir.

Göncü Ali Efendiden sonra Çankırı'da Müceddidiyye kolu kapanmıştır.

B) HALİDİYYE KOLU

1. Çerkeşli Mehmet Hilmi Efendi (1254/1838-1324/1907)

Çerkeş'in yetiştirdiği âlim ve mutasavvıflardan birisi olan Nakşibendi şeyhi Çerkeşli Mehmet Hilmi Efendi'nin doğum tarihini oğlu Şemseddin Aydemir, 1259/1843 tarihini verirken (Aydemir, 1954:5) talebesi ve halifesi olan Hilmi Efendi, 1254/1838 tarihini verir.⁴ Çerkeş'te Okçular mahallesinde dünyaya gelen Çerkeşli Mehmet Hilmi Efendi'nin babasının adı Delihocaoğlu Ali Ağa, dedesinin adı Süleyman'dır.

4 Bu bilgiler, Şeyh Mehmet Hilmi Çerkeş'in manzum Mevlidinin başına ve yine onun tercüme ettiği İnsan-ı Kâmil tercümesinin sonuna Astarlızâde Hilmi Efendi tarafından yazılmıştır.

Padişah IV. Murat'ın yaptırdığı medresede Keskinli Ali Rıza Efendi'den Arapça ve Kur'an-ı Kerim dersleri alan Çerkeşli Mehmet Hilmi Efendi, buradan Bey-pazarı'na giderek oradaki medresede bir müddet eğitimine devam etmiştir. Hocasının tavsiyesi üzerine İstanbul'a gidip Yerebatan medresesinde 15 yıl okumuş, hocası Cevherîzâde Mehmet Efendi'den icazet almıştır. 1292/ 1875 yılında memleketi Çerkeş'e dönerek muallimlik yapmaya başlamıştır. Aynı zamanda Mevlana Celaleddin-i Rûmî'nin Mesnevi-i Şerif'i ile Kadı İyaz'ın Şifâ-i Şerif'ini Sultan Murat camiinde 4 yıl okutmuştur.

Çerkeşli Mehmed Hilmi Efendi'nin ilk intisâb ettiği şeyh, Nakşibendî tarikatının Müceddidiye kolundan olan Şeyh Abdulvâhid Efendidir. Şeyh Abdulvâhid Efendi ile Çerkeşli Mehmet Hilmi'nin karşılaşmalarının 1879-1880 yıllarında olması icap eder. Şemseddin Aydemir eserinde karşılaşmalarını şöyle anlatmaktadır:

“Çerkeş'e misafir olarak teşrif eden tarikat-ı âliye-i nakşibendiye meşâyihından Abdulvahid (KS) hazretlerine intisâb ve terk-i irâdet ederek meşâgil-i tadrîsiyye ve dünyeviyyeyi arkaya bırakarak zâhir ve bâtını ile yüzünü Mevlâ'ya çevirmiştir. ... Vaki teveccüh ve telkin sırasında üç kere **“daha evvel bir yere intisâb ettiniz mi?”** sualine muhatap olmuştur. Hayır, cevabını alınca, **“intisâb bir yere, feyiz bin yerden”** ve **“size bir taraftan kuvvetli bir feyiz ve vâridât var”** diyerek bir himmet-i âliye-yi kudsiyenin tasarruf ve terbiyesi altında olduğunu haber vermiştir. Şeyh Abdulvahid Efendi, Çankırı'ya döndükten kısa bir süre sonra 1882'de vefat etmiştir.

Şeyh Abdulvahid Efendi'nin vefatı üzerine manevi kemâlâtını tamamlamak maksadıyla seyahate çıkmış, önce Ankara'da Hacı Bayram Veli'nin kabrini ziyaret etmiş, sonra Konya'ya gitmiştir. Konya'da aldığı manevi bir işaretle Seydişehir'e giderek burada Nakşibendî- Halidi kolundan gelen Seydişehirli Abdullah Efendi'ye (1807-1903)⁵ intisap etmiş, halvete girmiş, erbaîn çıkararak kemâlâtını tamamlamıştır.

Şeyhinden aldığı Nakşibendî ve Mevlevî icazeti ile memleketi Çerkeş'e dönen Mehmet Hilmi Efendi, önceleri şehrin dışında mezarlığın civarındaki cami yanında bir mekân tesis etmiş, burada riyâzet ve irşadla meşgul olmuştur. Daha sonra kendi adına Burhaniye adıyla anılan bir dergâh yaptırılmıştır. Rüşdiye muallimliği sırasında Sultan Murat camiinde okutmuş olduğu derslerine devam etmiş, ayrıca Arapça sarf-nahiv ile şer'î ilimler de okutmuştur. Dergâhta da riyazet yaparak zikir telkin ederek müritlerinin ve cemaatinin manevi terbiyelerine de ihtimam göstermiştir. (Akkuş, 2005: 43)

Çerkeşli Mehmet Hilmi Efendi, iki kere evlenmiştir. İlk hanımından Ali ve Süleyman isminde iki oğlu olmuş, bunlar da on-onbir yaşlarında vefat etmişlerdir. İkinci evliliklerinden ise iki kızı ve dört oğlu olmuştur.

Çerkeşli Mehmet Hilmi Efendi'nin vefatı ile ilgili olarak; Hac dönüşü Cidde'de vefat ettiğini ondan bahseden bütün kaynaklar ittifak halindedir. Ahmet Mecbur Efendi medhiyesinde;

5 Geniş bilgi için bkz. Şerafeddin Yıldız, Seydişehirli Hacı Abdullah Efendi, Konya-2012, 116 s.

**Kemâl-i ihtirâmla rûh-ı ehl-i makber-i Cidde
Sevindi hep görünce böyle kudsiyetlü mihmânı**

diyerek onun Cidde'de vefat ettiğini söylemektedir. (Onay,1932:374) Vefat tarihi ile ilgili olarak ise, Bahaeddin Gerçeker, 20 Zilhicce 1322 / 25 Şubat 1905 tarihini veririrken, oğlu Şemseddin Aydemir, müritlerinden Aziz Sertkaya 22 Zilhicce 1324/6 Şubat 1907 tarihini vermektedirler. Ahmet Mecbur Efendi, şeyhi için yazmış olduğu tarih manzumesinde;

**Aceb mi cevher-i eşkimle yazsam levh-i târîhin
O yakdı fırkatıyla âh bu kalb-i müstemendânı**

beytiyle 1324/1907 tarihini vererek bu durumu te'yid eder.⁶ Hac yolculuğuna çıkarırken müridlerine de şöyle vasiyet etmişlerdi: “Kardeşlerime selam söyleyiniz. Müslümanları ziyareti terk etmesinler. Hacca giden bir kere hacı olur ve bir hac sevabı alır. Kardeşlerini ziyaret eden her ziyaretinde bir hac sevabı alır.” (Gerçekeroğlu, 1984:39)

Ahmet Mecbur Efendi, şeyhine yazdığı bir medhiyesinde ona niyazda bulunur:

**El-meded şeyhim efendim bana ihsân eyle
Nazar-ı merhametin hâlîme her ân eyle**

**Bu şifâhâne-i ma'nâda tabîb-i hâksin
Hasta-i gaflet olan gönlüme dermân eyle**

**Seni Hakk sâki-i sahbâ-yı hakîkat kılmış
Ke's-i lütfunla bu teşne-dili reyyân eyle**

**Gerçi ihlâs ile hizmette kusûrum çoktur
Nazar-ı feyzde muhlislere seyyân eyle**

**Hak seni mazhar-ı esrâr-ı ledünnî kılmış
Beni sen mahrem-i sır sâhib-i irfân eyle**

**Deşt-i hayrette bu mahzun gezen âvâre dili
Menzil-i maksûda îsâl ile şâdân eyle**

**Kıldı Hak kalbini gencîne-i feyz-i akdes
Nefs-i pâkini bu mürde dilime cân eyle**

**Koydu Mecbûr başın eşiğine ağlar gitmez
Lutfedip kapuna kıtmirliğe şâyân eyle (Onay,1932:339)**

6 Vefat tarihi ile ilgili olarak kaynakların tenkidi için bakınız: Mustafa Aşkar, Çankırlı Mehmet Hilmi Efendi, Ankara-2005, s.25-26

Halifeleri: Şemseddin Aydemir; Hz. Şeyhin bir halifesi olduğunu bunun Ilgaz'ın Akçaviran köyünden Hafız Şakir Efendi olduğunu, Çankırlı Ahmet Mecbur Efendi ile, Orta'nın Kırsakal köyünden Bekir Efendi'nin naib olduğunu söylemektedir. Mustafa Aşkar yapmış olduğu incelemede Çerkeş'i'nin yetiştirdiği talebeleri şöyle sıralamaktadır: 1. Süleyman Seyfeddin Efendi 2. Ahmet Ziyaeddin Efendi, 3. Mevlevi Şeyhi Ali Enver Efendi, 4. Hasan Şemseddin Aydemir 5. Hafız Mustafa Gökmen Erdoğan 6. Şeyh Hafız Şakir Akçavirânî 7. Hacı Bekir Efendi 8. Hafız Mustafa Efendi 9. Mehmet Celaleddin Efendi 10. Çankırlı Mehmet Hilmi Efendi (Aşkar,2005:31)

Eserleri: Çerkeşli Mehmet Hilmi Efendi'nin oğlu Şemseddin Aydemir ile halifesi Astarlızade Hilmi Efendi'nin verdiği bilgilere göre, Şeyh Çerkeş'i'nin "İnsan-ı Kâmil" adlı eserin tercümesi, Fusûs-ı Hikem'in haşiyesi, manzum Mevlid-i Şerif ve bazı risaleleri bulunmaktadır.

a) İnsân-ı Kâmil Tercümesi:

Muhyiddin-i Arabî'nin izinden giden bir mutasavvıf olan Abdulkerim Cîlî'nin (ö.832/1428) Arapça olarak kaleme aldığı, tasavvufun ana meselelerinden vahdet-i vücûd, hazarât-ı hams , küllî ve cüz'î bütün âlemleri, ilâhî ve kevnî kitapların tamamını kendinde toplayan, ruhu, kalbi, aklı ve nefsi ile mükemmelleşip mutlak tasarruf sahibi olan, kusursuz bir ayna gibi maddî-mânevî her şeyin yanı sıra ilâhî vasıfları ve kudretleri de yansıtan insân-ı kâmil fikrini ve birçok tasavvufî ıstılahları açıklayan (Şahinoğlu, 1988:250) İnsân-ı Kâmil adlı eserini tercüme etmiştir. Bu tercüme, Astarlızâde Hilmi Efendi kütüphanesinde 2 cilt halinde bulunmaktadır. Yazma nüshanın sonunda Zühdi isimli bir şair şu ifadeleri kullanır:

**Şüphesiz bu eser-i âlî kâsıd-ı Ka'be'ye olmuş pîşvâ
Habl-ı metindir ey kardeş koyuverirsen kalırsın bî-nevâ**

b) Mevlid-i Nebî fi Hazreti Hamsi'l-Külliyeye:

Çerkeşli Mehmet Hilmi'nin yazmış olduğu Mevlidü'n-Nebî, on iki bölümden oluşup toplam da 207 beyittir. Mevlid'in ilk kısmında, "hazerâti'l-hamsi'l-külliyeye" adını verdiği beş mecâlî, beş hazreti anlatmaktadır.

**Gel imdi mevlidinin sırrını işit
Havâss u aklını başından iş it**

**Bu söze bulmak istersen mecâlî
Gerek biline sana beş mecâlî**

**Mecâlî ya'ni beş hazrettir anla
Muhakkıklar sözün cân ile dinle**

**Ki bu beş mertebe beş âlem olmuş
Bu hazretlerde sâlik âdem olmuş (Akkuş, 2005:58)**

Çerkeşli Mehmet Hilmi Efendi'nin bu mevlidi, Hz. Peygamber'in manevi doğuşu sözü edilen mertebelere göre anlatılmaktadır. Bu mevlid, vahdet-i vücud düşüncesi çerçevesinde yazılmıştır.⁷

2. Ahmet Mecbur Efendi (1269/1852-1335/1919): Mehmet Hilmi Efendi'ye 1323/1907 verdiği icazetnâmede bizzat kendini şöyle tanıtmaktadır: “Es-Seyyid Ahmet Mecbur en-Nakşibendî el-Hâlîdî el-Müştehir bi-Şeyh Zaimzâde el-Kangırî bin Muhammed Saîd bin Abdullah en-Nâbî” Bu ifaden anlaşılacağına göre, Zaimzâdeler sülalesinden Abdullah Nabî dedesi, babası ise Mehmed Said olup babası şeyhtir. Bu kişilerin mezar taşlarından anladığımız kadarıyla -kesin olmamakla beraber- bu ailenin Halvetî olduğunu düşünüyoruz. Yine yukardaki ifadelerden anlaşılacağı üzere Ahmet Mecbur Efendi, Nakşibendî tarikatının Halidiyye kolundandır.

Mecbur Efendi 1269/1852 tarihinde Alibey mahallesinde doğmuş olup ilk tahsilini Kütükçü Hoca denilen Hacı Mehmet Efendi'den yapmış, ilk Arapça tahsilini de Mumcuzaâde Hacı Mehmet Efendi'den almıştır. Çankırı'da ilk defa açılan Rüştiye mektebine başlamış ve tamamlamıştır. Bir ara ticaret mahkemesi zabıt kâtipliğine atanmış, iki sene sonra başkâtipliğe getirilmiştir. Müftü Hacı Mustafa Hazım Efendi'nin derslerine devam etmiş 1301/1885 yılında icazet almıştır. Ayrıca hocası Mustafa Hazım Efendi'nin kızıyla evlenmiştir.

Tahsilini tamamladıktan sonra Mecbur Efendi, kendi medresesini kurmuş ve burada müderrislik yapmıştır. Ayrıca Rüştiye mektebine hüş-i hat hocası olarak da tayin edilir. 1306/1890'da Rüştiye mektebine muallim-i sâni, 1308/1892 yılında yeni açılan İddâiye'ye akaid ve hüsn-i hat muallimi olmuş, hayatının sonuna kadar da bu vazifeyi devam ettirmiştir. Bu esnada medresedeki eğitime devam ederek 1313/1897 yılında 13, 1323/1907 yılında 23 kişiye icazet vermiştir. Hilmi Efendi'nin icazet tarihi ise 1 Haziran 1323 / 14 Haziran 1907'dir. 1312/1898 yılında 8 odalı medresesini genişleterek kârgir bir kütüphane inşa ettirmiş ve bu kütüphaneye de 1200 cilt kadar yazma ve matbu eser bağışlamıştır.

1316/1898 senesinde Çerkeşli Mehmet Hilmi Efendi'ye intisap etmiş, bu tarikatta ser-halka (nâib) olmuştur. Mecbur Efendi daha hayatta iken iki kızının ve üç oğlunun ölümleri onu çok sarsmış, vücudu iyice zayıflamış tutulduğu dizanteri hastalığından kurtulamayarak 1335/1919 yılında vefat etmiştir. Sarıbaba mezarlığındaki aile mezarlığına defnedilmiştir. (Akyol, 2012b:173) Ahmet Mecbur Efendinin tespit edilen eserleri şunlardır: 1. Divan 2. İmamet ve Hilafet 3. Ferâiz 4. Hutbe 5. Mevlid-i Nebî 6. Arabî ve Farişî Lügat 7. Hilâfetnâme-i Osmanî ve İttihatnâme-i İslâmî (Nahit,1339:102; Çonkor,2017:67)

Ahmet Mecbur Efendi, şiirde önceleri Vefdî mahlasını seçmiş daha sonra ise Mecbur mahlasıyla şiirlerini yazmıştır. Gençliğinde kıymetinin bilinmediğinden şikâyet etmiştir:

7 Mehmet Akkuş neşrinde, Mevlidin sonunda uzunca bir dua metni bulunmaktadır ki Şeyh Çerkeşli'ye atfedilen bu duanın hem içerik hem de üslup yönünden incelendiğinde halifesi Hilmi Efendi'ye ait olduğu anlaşılmaktadır. Duanın metni için bakınız: Mehmet Akkuş, a.g.m. s.72-79

Bilindir kıymet ü kadrin sen ölünce Mecbur Şöhret-i şi'rin eder su gibi dünyâyı muhîr

Mecbur Efendi, Arapça ve Farsçayı iyi derecede bilmekte idi. Özellikle Farsça bilgisi mükemmel olup Farsça şiirleri de mevcuttur. Farsça'daki bu derin bilgisi sebebiyle, döneminin Mevlevî tarikatının postinişini Veled Çelebi, Çankırı Mevlevihanesi, Mesnevi hanlığı görevini ona vermiştir. Mecbur Efendi de bu görevini vefatına kadar yerine getirmiştir. Ayrıca İmaret camiinde de kendi hazırladığı hutbeleri okur ve namaz kıldırırdı.

Ahmet Talat Onay, onun hakkında şunları söylemektedir: “Mecbur Efendi âlim, fazıl, şair, ehl-i tarikat, zahid, âbid olmakla beraber asla mutaassıb değildi. Sertliği ahlaksızlığa, dinde adam kayırmaya ve hükümette haksız yiyiciliğe ve rüşvete karşı idi. İlmine mağrur idi... Gençliğinde; **‘Nâdan ile ünsiyetü ülfetten usandım / Vefdı-veş olup nazmile eş'âr ile me'lûf’**” diyerek nâ-ehillerle görüşmekten kaçınmış, son yirmi senelik hayatını uzlet içinde geçirmiş, camiye, medreseye, mektebe, eve daima تنها sokaklardan gelip gitmiştir. Onun kahvehanelerde, çarşıda oturduğu görülmemiştir. Kahvehane müdavimlerini sevmez, ağzında sigara ile dolaşanları çirkin görür ve herkesten terbiye, temizlik, ciddiyet ve marifet tahsili beklerdi.” (Onay, 1932:215-216)

3. Astarlızâde Mehmet Hilmi Efendi

1876'da Çankırı'da doğdu. Astarlızâdelerden İsmail Efendi'nin oğludur. 7 yaşında hafız olur. İlköğrenimini, Tevfikiye ibtidâisinde 1889'da tamamlar. Çankırı'da, Ahmet Mecbur Efendi medresesinde ilim tahsil edip buradan icazet alır. Ayrıca İstanbul'da tıp tahsili de yapmıştır. Arapça, Farsçanın yanı sıra İngilizce ve Fransızca da öğrenmiştir. Askerliğini gönüllü olarak yapmış, özellikle Milli Mücadele yıllarında Ankara'da orduya manevi destekleri olmuştur.

Mehmet Hilmi Efendi, Nakşibendiye tarikatının Halidiye kolu şeyhlerinden Çerkeşli Mehmet Hilmi Efendi'ye intisap etmiş ve onun yanında seyr-i sülûkunu tamamlamıştır. Şeyhinin 1907'de vefatı üzerine posta oturmuş ve irşada başlamıştır. Ayrıca Mevlevî tarikatından da icazeti bulunmaktadır.

Mehmet Hilmi Efendi, ilmiyle etrafındaki insanları aydınlatmış, hal ve hareketleri ile çevresine örnek olmuştur. Paşaköyü'ne kurduğu ziraat çiftliğinde yetiştirdiği ürünlerle topluma örnek olmuş bir kişiliktir. Tasavvuf anlayışında, Kur'an ve Sünnete sıkı sıkıya bağlı kalmıştır. Kendisinin yapmış olduğu kitap tercemeleri, derlemiş olduğu dua mecmuaları ve yazmış olduğu şiirleri mevcuttur. Zengin bir kütüphanesi olup aynı zamanda hattat, âlim, âbid, müttekî ve kerâmet sahibi bir mürşid-i kâmilidir. 17 Şubat 1962 cumartesi günü vefat etmiş, Sarıbaba mezarlığına defnedilmiştir.⁸

8 Geniş bilgi için bkz. Mustafa Aşkar, Çankırlı Astarlızâde Mehmet Hilmi Efendi, İstanbul-2005, 256 s.

4. Yapraklılı Mustafa Tuhtî Efendi

Hacı Mustafa Efendi 1870 tarihinde Yapraklı'da dünyaya gelmiştir. Hoca-zadeler olarak bilinen bir ailenin çocuğudur. Hacı Mustafa Efendi'nin soyu, Yapraklı'daki Dervişoğulları sülalesinden gelmektedir. Devrin kadısı olan ağabeyi Rıfat Efendi, Hacı Mustafa Efendi'yi "10 yaşında iken" Medrese tahsili görmek üzere İstanbul'a göndermiştir.

Hacı Mustafa Efendi, 20 yıl Medrese eğitimini tamamladıktan sonra, memleketi Yapraklı'ya dönmüştür. Vefatına kadar Kuran-ı Kerim, Tefsir, Hadis, Fıkıh, Akaid ve Tasavvuf dersleri vermiştir.

Hacı Mustafa Efendi bu dönemde Nakşî-Halidî şeyhlerinden Seydişehirli Hacı Abdullah Efendi'nin oğlu Muhammedi Hoca Kani Efendi'den ve Kastamonu Devrekanili Merdan Efendiden dersler almıştır. Merdan Efendinin vefatından sonra post-nişin olmuştur. Vefatına kadar irşad görevini sürdürmüştür. Yaşadığı devirde çok sade ve mütevazı, fakat dönemin şartları gereği sıkıntılı bir hayat sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Kabir taşında şu ifadeler yazılıdır:

Hüve'l-Bâkî
Ziyâret-i kabirden murad duâdır
Bugün bana yarın sanadır
Hilkatden tasvirdir yeşil başlar
Tarik-i Nakşîbendîdendir

Hacı Mustafa Efendi Hazretleri Rûhuna el-Fatiha 1358 (1939) (Abdulkadir-
roğlu, 2004:9; Yılmaz,2017)

5. Ilgazlı Hacı Ahmet Abduşoğlu

Ilgaz'ın Aşağıdere köyünde 1308/1890 yılında dünyaya gelmiştir. Babası Hacı Mahmud Efendi, annesi Ayşe Hanımdır. Küçük yaşta köyünde hafız olur. Babasını kaybeder. Annesi onu İstanbul'a tahsile gönderir. Fatih medresesi dersiamlarından Hasan Fehmi Efendiden mantık, Şevket Bahri ile Abdurrahman Efendilerden dini ve fenni ilimler tasil eder. Gümüşhanevî dergahı postnişinlerinden Safranbolulu İsmail Necati Efendi'den hadis tahsil edip icazet alır. İsmail Necati Efendi hakkındaki şu tesbiti dikkat çeker: "Mûmaileyh Bağdat tahsilli olup 1328/1910'da Huzur muharriri tayin edilmiştir. 1328/1910'da Gümüşhanevî dergahında Râmuzu'l-Ehâdis okuturdu. Ahmed Ziyaeddin hazretlerinden sonra postnişin olarak bulunmuş ve bizlere ilm-i hadisten icazet vermiştir. Mübarek cism-i şerifleri, bir hadisin mana ve mealini beyan etmeğe başlayacağı sırada hemen titremeğe başlar, sonra da hülasa-i hadis şudur buyururdu.

Ahmed Efendi tahsilini tamamlayıp İstanbul'dan memleketi Ilgaz'a dönünce Aşağıdere köyünde 6 yıl imamlık, 1,5 yıl kadar adliyede zabıt katipliği yaptıktan sonra devlet memuriyetinden ayrılır. O ziraatle ve bahçecilikle uğraşarak geçimini temin etmiştir.

Ilgazlı Hacı Ahmed Efendi, çevresinde Hacı Baba olarak bilinir. İrfanî eğitimi Seydişehirli Abdullah Efendi'nin halifelerinden olan Devrekânîli Merdan Efendinin yanında tamamlar. Merdan Efendi'den sonra posta oturan Yapraklılı Hacı Mustafa Efendidir. Yapraklılı Hacı mustafa efendiden sonra Ilgazlı Hacı Ahmed Efendi post-nişin olmuştur. Şeyh Ahmed Efendi, devrinin önde gelen alimlerinden, icâzetli, dört mezhebin fikhını farklılıkları ve nerede ise Arapça metinleri ile ezbere bilecek kadar alim, gerçek bir mürsid-i kâmil idi. Devrinin evtâd-ı erbaasından biri olarak kabul edilen Ilgazlı Hacı Ahmed Abduşoğlu'nun Şaşkınlar Sineması ve Miftâhu's-şekave adlı iki eseri bulunmaktadır. 8 Aralık 1975 tarihinde vefat etmiş, Ilgaz'ın Cendere köyüne defnedilmiştir.⁹

6. Tosyalı Recep Efendi

Hacı Hafız Recep Ese, 1934 yılı Temmuz ayında Kastamonu'nun dostlar şehri Tosya'da dünyaya gelir. Babasının ismi Hüseyin, annesinin ismi Emine'dir. Babası Semerci Sarı Hüseyin lakaplı Hüseyin Ese'dir. Anne ve baba tarafından soyları Hz. Hüseyin (radiyallahu anh) Efendimiz'e uzanmakta olup seyyiddir.

İlköğrenimini 1941-1946 yılları arasında İnönü İlköğretim mektebinde tamamlar. İlköğrenimini tamamladıktan sonra hafızlığa çalışmaya başlar. Bunun için zamanının meşhur hafızlarından olan Kurra Hafızı Çaybaşılı Mustafa Efendi ve Hafız Rahmi Çatıkkaş Efendi'den, Yeni Cami adıyla bilinen Mer'aş-i Abdurrahman Paşa Cami'nde Kur'an-ı Kerim dersleri görür. Hafızlık öğrenimini iki yıl gibi kısa bir sürede tamamlar ve 1950'de yapılan bir merasimle icazetini alır.

Hafızlık eğitiminin bitince İstanbul Vefa Lisesi'nin ortaokul kısmında okumaya başlar. Ancak iki yıl sonra okulu bırakır.

“Ne yapayım diye düşünmek, niye yaptım diye pişman olmaktan iyidir.” düşüncesiyle hareket eden Hacı Hafız Recep Efendi'nin öğrenimini yarıda bırakması onu etkilemez, aksine ilme ilgisini artırır. Arapça öğrenmeye çok meraklıdır ve yaşamında en üst seviyeye çıkar. Yaşamı boyunca kendini din ilimlerini öğrenmeye adar. Önceleri Tosya'ya müftü olarak atanan Ahmet Serdaroğlu Hoca Efendi'den, ondan sonra da Lütfi Şentürk Hoca Efendi'den dersler alır. 1955-1957 tarihleri arasında askerliğini Siirt ve Malatya'da yapar.

1957 yılında askerden dönen Recep Efendi, baba mesleği olan semerciliğe başlar. Bu dönemlerde sabah namazlarından önce Pazar Cami ve Yeni Cami'de mukabele okumaya devam eder.

Askerlik görevini tamamlamasının ardından öğrenim ve çalışma hayatını kaldığı yerden sürdürür. 1959 yılında Tevhide Hanım ile evlenir. Bu evlilikten Abdullah (1960) ve Said (1962) adlarında iki çocukları dünyaya gelir.

1960 yılında Lütfi Şentürk Hoca Efendi başka bir yere tayin edilir. Bu sırada Ilgazlı Hacı Hafız Ahmet Efendi'nin kendini okutmak istediği talebini aileye iletir. Aynı yıl Ilgaz-Kaleköyü'nde köy imamlığı ile görevlendirilir. Ilgaz'da kaldığı süre bo-

9 Geniş bilgi için bkz. Abdülkerim Abdulkadiroğlu, Şeyh Ahmed Abduşoğlu, Ankara-2004, 149 s.

yunca ilim tahsili için her sabah 6 km yürüyerek Ilgazlı Hacı Ahmet Efendi'den sarf, nahiv, fıkıh, tefsir, kelim, hadis, ahlak ve tasavvuf gibi zahiri ve batini dersler alır ve öğlen namazından önce tekrar köye döner. Bu şekilde yaklaşık 16 yıl devam eder. 8 Aralık 1975'te Ilgazlı Hacı Ahmet Efendi'nin irtihalinden sonra hilafet görevini alır. Hacı Hafız Recep Efendi 30 Mayıs 1976'ya kadar Kaleköy'deki imam hatiplik görevine devam eder. Sonra görevinden istifa ederek Tosya'ya yerleşir. 3 Ocak 2008'de ise vefat etmiş olup kabri Tosya'dadır.

Kendisi Mevlana Halidi Bağdadi'nin Halidiyye risalesini "Tasavvufta Edep, Erkan ve Yol Alma Hususları" adıyla terceme etmiştir.¹⁰

8. Çankırlı Şeyh Hüseyin Efendi

Ahmed Ziyaeddin Gümüşhanevinin halifelerindedir. 1835'te Ilgaz'ın Kise köyünde doğmuştur. Gümüşhanevi hazretleri onu hacca göndermiştir. (Mustafa Fevzi, 2010:232) İlk irşad vazifesi için Tavşanlıya gönderilmiş, orada 5-6 sene vazife yaptığı anlaşılmaktadır. 1336/ 1918'te köyünde vefat etmiştir.¹¹

SONUÇ: Nakşibendilik, Çankırı'da –şimdiki bilgilerimize göre- 19. yüzyıl da varlık göstermeye başlamış olup ilk temsilcisi Şeyh Abdulvahid Efendi'dir. Abdulvahid Efendi Nakşibendiliğin Müceddidiye kolunu aktif hale getirmiş, bu kol Hacı Kavukçuzade Hâfız Ahmet, Şeyh Abdullah Zahit Efendi, Şeyh Abdulkadir Efendi, Şeyh Osman Efendi ile devam etmiş, Göncü Ali Efendi ile nihayete ermiştir. Halidiye Kolu ise, Seydişehirli Abdullah Efendi'den sonra Çerkeşli Mehmet Hilmi Efendi ve Astarlızâde Hilmi Efendi ile devam etmiştir. Halidiyye'nin bir başka kolu, Devrekânili Merdan Efendiden, Yapraklılı Mustafa Efendi, Ilgazlı Hacı Ahmet Abduşoğlu ve Tosyalı Recep Efendi ile devam etmiştir. Gümüşhanevî kolu ise, sadece Ilgazlı Şeyh Hüseyin Efendi ile sınırlı kalmıştır.

Nakşiliği devam ettiren temsilcilerin genel özellikleri ilmiye sınıfına mensup olmalarıdır. Abdulvahid Efendi, Hacı Kavukçuzâde, Çerkeşli Hilmi Efendi, Astarlızâde Hilmi Efendi, Yapraklılı Mustafa Efendi, Ilgazlı Hacı Ahmet Efendi, Tosyalı Recep Efendi, Şeyh Hüseyin Efendi gibi temsilciler medrese mezunu olup ömürlerinin sonuna kadar ilim öğretmekle meşgul olmuşlardır. Bunun yanında Cumhuriyet döneminin getirdiği sosyal ve siyasal şartlardan dolayı medrese mezunu ol(a)mayanların da posta oturdukları görülmektedir.

10 Geniş bilgi için bkz. M. Kübra Kayışoğlu, 'Tosyalı Recep Efendi'nin Hayatı ve Tasavvuf Anlayışı, Hitit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Lisans Tezi, Çorum-2015, 42 s.

11 Bu konuda Necdet Yılmaz, Çankırı'nın Manevi Mimarları Sempozyumuna bir bildiri sunmuş ve Hüseyin Efendiyi ilk defa bilim dünyasına tanıtmıştır. Bkz. Necdet Yılmaz, "Ahmed Ziyâeddin-i Gümüşhanevî'nin Anadolu'daki Halifeleri ve Çankırlı Hüseyin Efendi" Uluslararası Çankırı'nın Manevi Mimarları Sempozyumu, Çankırı-2017.

KAYNAKÇA:

- Abdulkadiroğlu, Abdulkerim, Şeyh Ahmed Abdusoğlu, Ankara-2004.
- Akkuş, Mehmet, “Çerkeşli Mehmet Hilmi Efendi ve Manzum Mevlidi” Geçmişten Geleceğe Çankırı, III. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri, Çankırı-2005.
- Akyol, İbrahim, “ Mehmet Hilmi Efendinin Hocaları” Çankırı Araştırmaları Dergisi, S.9, Çankırı-2012.
- Akyol, İbrahim, Fatih Sultan Mehmet Dönemi Kültür ve Edebiyatı, Kırıkkale Üniversitesi Doktora Tezi-2012.
- Aşkar, Mustafa, Çankırlı Mehmet Hilmi Efendi, Ankara-2005.
- Aydemir, Şemseddin, Nakşibendî tarikatından Çerkeşli Mehmet Hilmi, Ankara-1954.
- Bahattin Gerçekeroğlu ile, İslam Mecmuası, Haziran-1984
- Çonkor, Burhan, “Ahmet Mecbur Efendi ve Hilâfetnâme-i Osmânî ve İttihatnâme-i İslâmî” KAREFAD, C.5, S.1, Nisan-2017.
- Duran Hakkı, Abdulvahid Efendi, <http://imaret.cansaati.org>, e.t. 05.05.2017
- Haksever, Ahmet Cahit, Çorum’da Nakşibendîliğin Tarihi Süreci ve Temsilcileri, Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2008/1, C. 7, S. 13.
- Kayıoğlu, M. Kübra, Tosyalı Recep Efendi’nin Hayatı ve Tasavvuf Anlayışı, Hitit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Lisans Tezi, Çorum-2015. s.
- Mehmet Fevzi Efendi, Ahmed Ziyâeddin Gümüşhanevî Menkıbeleri, Haz. Tahir Hafızoğlu, İstanbul-2010.
- Onay, Ahmet Talat, Çankırı Şairleri I, Çankırı-1930.
- Onay, Ahmet Talat, Çankırı Şairleri II, Çankırı-1932.
- Şahinoğlu, M. Nazif, “Abdulkerim el-Cîlî” TDVİA, C.1, İstanbul-1988.
- Tahsin Nahit, “Ahmet Mecbur Efendi”, Halk yolu Mecmuası, S.7, Çankırı-1339.
- Tosun, Necdet, Bahâeddin Nakşibend, İstanbul-2012.
- Yıldız, Şerafeddin, Seydişehirli Hacı Abdullah Efendi, Konya-2012.
- Yılmaz, Metin, Yapraklılı Hacı Mustafa Efendi, www.cankiripostasi.com, e.t. 05.05.2017